

FRA BONO (BRANIMIR) JELAVIĆ

(1898.-1945.)¹

Opći podatci

Ivan Jelavić, kasnije fra Bono, sin Jure-Juke i Anice rođ. Mišetić, rodio se 17. studenoga 1898. u Veljacima. Kršten je istog dana. Bio je sedmi po redu od osmero djece.² Imao je rođenog brata franjevca, fra Antu.³ Osnovnu školu učio je u Veljacima od 1906. do 1910., gimnaziju na Širokom Brijegu, bogosloviju u Mostaru, Paderbornu i Ljubljani. Doktorat iz teologije položio je na Sveučilištu u Ljubljani 5. ožujka 1932. U Franjevački red stupio je 10. svibnja 1916. na Humcu. Jednostavne zavjete položio je u ruke provincijala fra Duje Ostojića 10. svibnja 1917., a svečane u ruke provincijala fra Didaka Buntića 13. lipnja 1920. Za svećenika je zaređen 14. srpnja 1923. U Provinciji je svojih dvadesetak godina rada darovao vjernicima, vjeroučenicima i učenicima na tri mjesta: u Mostaru je proveo prvih šest godina službe, uglavnom kao vjeroučitelj (1924.-1930.), potom je devet godina bio profesor na širokobriješkoj gimnaziji (1930.-1939.), a onda od sredine 1940. do smrti u proljeće 1945. župnik u Vitini. U Mostaru je služio i starojugo-

1 Rad je objavljen u *Stopama pobijenih*, br. 2 (2009.), str. 23-31. Ovdje dopunjen i ispravljen.

2 Župni ured Veljaci: Stanje duša, sv. I (prijepis iz 1982. godine, sv. II), str. 36.

3 Fra Ante Jelavić rođen je 3. listopada 1895. u Veljacima. Osnovnu je školu završio u Veljacima, gimnaziju na Širokom Brijegu, a bogoslovni studij u Mostaru, Fuldi i Rimu. Franjevački habit obukao je 1904., a za svećenika je zaređen 1910. U Rimu je postigao doktorat iz teologije. Najveći dio života proveo je kao profesor bogoslovlja na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru, čak 30 godina (1913.-1943.). U dva navrata bio je i rektor Bogoslovije. Godine 1943. odlučeno je da preuzme u svoje ruke novicijat Hercegovačke franjevačke provincije. Vršio je dužnost tajnika, defnitora i kustoda (vikara) Provincije. Bio je upravitelj Hrvatske tiskare u Mostaru, a neko vrijeme i urednik *Kršćanske obitelji* (1914.-1919.). U tom je časopisu objavio brojne priloge. Preminuo je u Mostaru 18. siječnja 1957. u 72. god. života, 55. god. redovništva i 47. god. svećeništva. Pokopan je na groblju Šoinovac u Mostaru (Robert JOLIĆ, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*, II. izdanje, Mostar, 2023., str. 171).

slavensku vojsku (od 2. studenog 1925. do 2. svibnja 1926.), prekinuvši tako svoju vjeroučiteljsku službu na pola godine.⁴

Školovanje na Širokom Brijegu

Ivan Jelavić došao je u gimnaziju na Široki Brijeg u ljeto 1911. godine. Bio je među 15 primljenih, koji su izabrani između 40 prijavljenih kandidata za sjemenište; s njim je bio i Andrija Artuković, kasnije ministar u Vladi NDH. Te je godine u šest razreda, koliko je gimnazija tada imala, bilo 56 sjemeništara i 31 vanjski đak - ukupno 87. Šk. god. 1913./14. pohađao je treći, a 1914./15. četvrti razred. Nakon završenog petog razreda Ivan je u svibnju 1916. stupio u novicijat na Humcu, i u njemu postao fra Bono. Potom je opet na Širokom Brijegu, te u godini 1918./19., upravo kad je gimnazija dobila pravo javnosti, završava sedmi razred. Šk. god. 1919./20. fra Bono završava osmi razred, te krajem svibnja 1920. pristupa maturlnom ispitu; 31. svibnja proglašen je zrelim "jednoglasno", dakle glasovima svih članova ispitne komisije.⁵ Tako završava fra Bonino učeničko razdoblje na Širokom Brijegu - od 1911. do 1920. godine. Poslije će njegov život - ali sada kao profesora i odgojitelja, biti blisko vezan upravo sa Š. Brijegom.

Bogoslovni studij

Potom se fra Bono upisuje na Franjevačku bogosloviju u Mostaru; u jesen 1920. u prvu godinu upisana su 13-orica bogoslova. No, tu je, zanimljivo, ostao samo jednu akademsku godinu. U Mostaru je polagao apologetiku, moralnu teologiju, povijest Crkve, spekulativnu filozofiju i hebrejski jezik. Sve su mu ocjene vrlo dobar (*laudabilis*), a povijest Crkve odličan (*eminens*). Vladanje uzorno (*exemplares*), a marljivost vrlo dobra (*laudabilis*).⁶

Već sljedeće godine provincijal fra Didak Buntić uputio ga je, s brojnim drugima, da studij nastavi u inozemstvu.⁷ S kolegama fra Slavkom Luburićem, fra Zvonkom Mandurićem i fra Vojislavom Mikulićem upisao se na sveučilište u njemačkom gradu Paderbornu. O tome je hercegovačkog provincijala fra Didaka Buntića oba-

4 Arhiv Provincije: Imenik franjevaca, str. 42, br. 372.

5 Ante MARIĆ, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu*, sv. I, str. 319, 322, 342, 358; sv. II, str. 11, 30, 31.

6 Arhiv Provincije: Liber classificationum seminarii theologici in Mostar ab an. 1895, str. 38.

7 Pavao KNEZOVIĆ, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 1860.-1945.*, Mostar, 2011., str. 261, 263, 277, 834.

vijestio dekan Bogoslovnog fakulteta u Paderbornu 26. listopada 1921.⁸ O njihovu školskom uspjehu provincijal je dobio izvješće 20. travnja 1922.⁹ Prije početka nove akademske godine provincijalu fra Luji Bupalu pisao je iz Paderborna i fra Bono Jelavić. I inače je znao pisati duga pisma s detaljnim obavijestima. Navodi kako su od tamošnjeg provincijala dobili odobrenje da u samostan mogu doći i fra Bruno Adamčik i fra Mutimir Vidačković, uz iste pogodbe kao njih četvorica. Posebno traže orguljaša (fra Brunu), jer onoga iz grada moraju skupo plaćati. “Ako oni ne bi imali volju za ovdje, kad su mogli godinu biti u Rimu mogu i ovdje godinu ostati.” Ako će doći, neka ponesu što više odijela jer je ovdje ružna zima. Nastavlja: “Ja sam se baš lijepo ovoga ljeta u Holandiji odmorio, ali ako bude što gore sa zdravljem, dogodine ću na drugo mjesto bježati.”¹⁰ Fra Bruno je otišao ipak u Breslau (danas Wrocław), a fra Mutimir je stvarno došao u Paderborn.

Čini se da je za “bježanje” uskoro došlo vrijeme. Naime, već u veljači 1923. fra Bono javlja provincijalu da su on i fra Zvonko Mandurić bolesni i da im je savjetovano da se vrate u Hercegovinu. Traži provincijalovo dopuštenje za to. Provincijal se nalazio u pohodu braći, pa je stoga pisao iz Posušja tajniku fra Jerki Borasu da im pošalje obedijenciju.¹¹ Tu je školsku godinu fra Bono završio u Paderbornu, a onda se u jesen 1923. preselio u Ljubljanu. Za šestoricu hercegovačkih klerika (uz navedenu četvorku tu su sada bili još i fra M. Vidačković i fra Slavko Luburić) prefekt studija poslao je izvještaj provincijalu o njihovim ispitima, 15. travnja 1923.¹² Da je akademsku godinu 1923./24. fra Bono proveo na studiju u Ljubljani, znamo iz dopisa slovenskog provincijala hercegovačkom od 12. prosinca 1923., u kojem pita u koju su svrhu poslani neki novci. Odgovoreno mu je da je novac u svrhu uzdržavanja bogoslova fra Bone Jelavića.¹³ U međuvremenu je fra Bono, 14. srpnja 1923., u Mostaru zaređen za svećenika. Godine 1924. fra Bono se vratio u Hercegovinu. O provincijalovoj nakani da ga vrati sa studija u pastoral i katehezu saznao je u travnju ili svibnju 1924. O tome je pisao provincijalu iz Ljubljane 10. svibnja 1924. Pita o svom novom imenovanju. Nije se nadao tako brzo vratiti u Hercegovinu, “osobito od onog časa, odkad sam počeo misliti na Ameriku. U tu svrhu sam radio preko cijele godine, da što više izobrazbe stečem, nesamo u bogoslovnim, nego i u glazbenim predmetima.” Uzeo je i radnju iz teologije jer se nadao da će ovdje ostati još jednu godinu. Da je znao da će se morati tako brzo vratiti, više bi vremena posvetio glazbi, jer ga je u slobodno vrijeme podučavao vrstan glazbenik o. Hugolin, koji drži da ima smisla za glazbu. “Ja sam mislio po svršetku odmah ići

8 Arhiv Provincije: SP, sv. 55, f. 236.

9 Arhiv Provincije: SP, sv. 58, f. 261.

10 Pismo provincijalu od 27. rujna 1922. (Arhiv Provincije: SP, sv. 60, f. 71).

11 Arhiv Provincije: SP, sv. 61, ff. 78-81.

12 Arhiv Provincije: SP, sv. 61, f. 326.

13 Arhiv Provincije: SP, sv. 62, f. 378.

u Ameriku, a tim bi imala naša provincija mnogo više koristi, nego ako se odmah vratim.” Nastavlja kako bi u Mostaru drugi mogli preuzeti njegove sate kateheze da on ostane na studiju još godinu dana. Posebno se želi osposobiti u glazbi, jer se kod nas crkvena glazba vrlo malo gajila, zato što nismo imali ljudi za to.¹⁴ Ipak je fra Boni barem djelomično usvojena molba, pa je u Ljubljani na studiju ostao sve do prosinca 1924. O tome svjedoči njegovo novo pismo provincijalu, pisano 5. kolovoza 1924. iz Ljubljane. Kaže da radi i piše čitav dan i noć da što prije bude gotov s radnjom. Dali su mu temu da izradi do sv. Save jer se tada na Fakultetu publiciraju referati. Dekan je rekao da moli provincijala da može ostatu u Ljubljani do konca studenog ili do 8. prosinca kako bi “dokrajčio” radnju. Moli provincijala da mu nađe zamjenika za vjeronauk jedno dva mjeseca.¹⁵

Kateheta u Mostaru

Provincijal fra Lujo Bubalo kao da se točno držao fra Bonina zadnjeg “roka” (koji je, naime, on sam bio stavio u pismu), te je već dva dana nakon toga, 10. prosinca 1924., obavijestio ravnateljstvo I. i III. dječje muške narodne osnovne škole da namjesto oboljelog fra Rudolfa Mikulića imenuje fra Bonu Jelavića za vjeroučitelja u tim školama.¹⁶ Tako je fra Bono u šk. god. 1924./25. postao pomoćni kateheta u Mostaru (glavni je bio fra Ivan Marinčić). Krajem šk. god. 1925./26. tražio je da ga se razriješi te službe. Imao bi volju da se posveti glazbi, jer je to od velike koristi za Provinciju. Veoma je važno da se puk uči crkvenom pjevanju, a trebalo bi podučavati i mlade fratre.¹⁷ Ipak, fra Bonine dvije vruće želje, naime da studira i predaje glazbu, te da pođe djelovati među hrvatske odseljenike u Americi, nikada neće biti ispunjene. Ovaj put mu provincijal fra Lujo Bubalo nije uslišao niti želju da prestane s predavanjem vjeronauka u Mostaru. Tu je ostao još nekoliko godina. Ponekad je pomagao i u pastoralu. Tako je za svoga petipolgodišnjeg boravka u Mostaru (prosinac 1924. - ljeto 1929.) krstio 20 djece, što je više nego malo, ako znamo da je u toj velikoj župi u to vrijeme bilo i do 300 krštenja godišnje. Vjenčao kroz to vrijeme nije nikoga.¹⁸

Iz mjeseca svibnja 1928. sačuvana je prepiska o jednom nesporazumu vezanom uz fra Bonu, katehetu građanskih škola, i ženski ogranak HKD “Napredak” u Mostaru. “Napretkova” Gospojinska podružnica potužila se, naime, provincijalu

14 Arhiv Provincije: SP, sv. 65, f. 195.

15 Arhiv Provincije: SP, sv. 65, f. 227.

16 Dopis Provincijalata br. 793 od 10. prosinca 1924. (Arhiv Provincije: SP, sv. 64, f. 326 - pogrešno poredano!).

17 Fra Bonin dopis od 19. travnja 1926. (Arhiv Provincije: SP, sv. 68, 196).

18 Župni ured Mostar: Matica krštenih, sv. VII (1919.-26.), sv. VIII (1927.-33.).

fra Dominiku Mandiću na fra Bonu, jer da je on navodno izjavio “da odbornice te podružnice nemaju smisla ni razumijevanje za prehranu školske djece u našem gradu”. Istina je posve suprotna, napisao je provincijal gospođama. On se izrazio posve suprotno od toga, te podržao ideju da upravo te gospođe preuzmu tu zadaću. U prilogu provincijal šalje pisane izjave nastavnika F. Klupke i direktora Muhameda Nožića.¹⁹

Čini se da nije nevažno napomenuti da je fra Bono 1928. godine bio imenovan povjerenikom za Treći red sv. Franje u Hercegovini. Povremeno je stoga pohađao trećoredske zajednice u pojedinim župama, te o tome slao izvješća upravi Provincije. Tako je u listopadu 1928. bio u pohodu župama u Brotnju,²⁰ u studenom u Nahiji,²¹ a u prosincu u Tihaljini, Drinovcima, Gorici, Grudama i Ružićima.²² Isto je nastavio i 1929. godine: u travnju je tako bio u župama Posušje, Posuški Gradac, Konjic, Goranci i Kruševo.²³ Osim toga, fra Bono je povremeno držao i duhovne vježbe. Tako mu je provincijal 5. ožujka 1929. izdao dekret da vodi duhovne vježbe časnim sestrama u Mostaru. Fra Bono je, međutim, već sutradan javio da to nije u stanju obaviti zbog jake prehlade.²⁴ Valja pretpostaviti da je fra Bono kroz čitavo vrijeme svoje službe u Mostaru radio i na svojoj doktorskoj disertaciji. Konačno je 1929. godine došlo vrijeme da disertaciju predoči i da je obrani. Zbog toga je provincijal 13. srpnja 1929. tražio od generala Reda obedienciju da fra Bono na jesen može poći u Beč kako bi obranio radnju.²⁵

Doktorski studij i disertacija

U Beč je pošao već u srpnju ili najkasnije u kolovozu 1929. Odatle se javio provincijalu fra Dominiku Mandiću 2. rujna. Iz njegova je dopisa jasno da je on bio i Mandićev povjerenik za prikupljanje potrebne građe vezane za povijest Provincije, a koja se nalazila u bečkim arhivima. Tako fra Bono piše da je prikupio neke dokumente u bečkom Gradskom arhivu i fotografirao ih. K tome je u nekim novinama pronašao obavijest o skupljanju crkvenog ruha za siromašne župe u Hercegovini, pa je poslao i taj izvadak iz novina.²⁶ Sličnu je obavijest provincijalu poslao i 7.

19 Dopis Gospojinske podružnice od 10. svibnja 1928. (Arhiv Provincije: SP, sv. 74, f. 330). Provincijalov odgovor od 14. svibnja 1928. (Arhiv Provincije: SP, sv. 74, f. 327).

20 Dopis provincijalu od 30. listopada 1928. (Arhiv Provincije: SP, sv. 75, f. 339).

21 Dopis provincijalu od 29. studenog 1928. (Arhiv Provincije: SP, sv. 75, f. 340).

22 Dopis provincijalu od 3. siječnja 1929. (Arhiv Provincije: SP, sv. 78, ff. 43-44).

23 Dopis provincijalu od 19. travnja 1929. (Arhiv Provincije: SP, sv. 78, f. 374).

24 Provincijalov dopis od 5. ožujka 1929. (Arhiv Provincije: SP, sv. 78, f. 296). Fra Bonin odgovor od 6. ožujka 1929. (Arhiv Provincije: SP, sv. 78, f. 300).

25 Dopis generalu Reda od 13. srpnja 1929. (Arhiv Provincije: SP, sv. 79, f. 312).

26 Arhiv Provincije: SP, sv. 81, f. 146.

rujna.²⁷ Mjesec dana nakon toga javlja o poslanim dokumentima iz Gradskog arhiva, javlja o troškovima fotografiranja dokumenata, te moli da bi mogao poći u Francusku.²⁸ Fra Bono se opet javlja krajem listopada. Piše da je završio disertaciju i danas je podigao s uvezivanja. Prije nije mogao jer je tek sada dobio potrebni novac iz Provincijalata u tu svrhu. Predao je radnju u dekanat dr. Schleglu koji mu je inače išao na ruku. On mu je ujedno i prvi referent, a radnjom je potpuno zadovoljan. Ima 193 stranice, bez dodataka. Sad će se spremati za rigorozu kako bi barem dva mogao završiti do konca školske godine. Možda bi mogao i sva tri, ali mogu to profesori shvatiti kao da ih ne uzima dovoljno ozbiljno. Odlučio se najprije odmoriti do polovice studenog. Za to vrijeme namjerava otići u Državni arhiv kako bi tamo pronašao one dokumente koje mu je provincijal rekao jer su značajni za povijest Provincije. Prvi rigoroz bit će mu povijest. Stoga će najprije otići profesorima povijesti i prava da ih upozna i dogovori se s njima o gradivu. Pita, može li što biti od provincijalova obećanja da kroz vrijeme pripreme ode u Francusku da bi štogod naučio i francuski? Ako ne može, bar bi izišao iz Beča, negdje gdje je mirnije za rad, za pripravljanje rigorozu.²⁹ U srpnju 1930. fra Bono je javio provincijalu Mandiću da je u Državnom arhivu u Beču pronašao neke vrijedne dokumente. Uz to je prikupio i neke paramente koje će poslati na Humac.³⁰

Prve rigorozu, iz moralne i pastoralne teologije, fra Bono je položio u lipnju 1930., i to *cum applausu*. O tome je pisao provincijalu 28. lipnja. "Sa pripravom sam se izmorio i jedva sam čekao da taj teret skinem s glave, da mogu slobodno odahnuti. (...). Hvala Bogu, sad sam slobodan i toga tereta, pa mi je odmah lakše." Nastavlja da se raspitao za kalež, prema provincijalovoj želji, ali misli da je to u Beču preskupo. Na povratku će pokušati u Mariboru rasprodati štogod *losa* u korist crkve sv. Ante na Humcu, opet prema provincijalovoj želji, ali sumnja u dobar uspjeh jer Slovenci cijene samo svoje. Primio je od provincijala željezničku legitimaciju pa može jeftinije putovati u Hercegovinu.³¹ Sljedeće rigorozu fra Bono će polagati kasnije, sve do početka 1932. godine. U međuvremenu je (1930.) već bio imenovan profesorom na Širokom Brijegu i prefektom konvikta za vanjske đake. Žalio se da su ga te obveze sprječavale da brže položi rigorozu i nakon toga obrani doktorat.

U lipnju 1930. provincijal je isposlovao od generala Reda dopuštenje da fra Bono, uz fra Svetozara Petrica, može preko ljeta poći u Francusku na učenje francuskog jezika.³² Ne vjerujem da fra Bono nije iskoristio tu priliku, jer je tako čeznuo da

27 Arhiv Provincije: SP, sv. 81, f. 159.

28 Dopis provincijalu od 7. listopada 1929. (Arhiv Provincije: SP, sv. 81, f. 183).

29 Dopis provincijalu od 28. listopada 1929. (Arhiv Provincije: SP, sv. 81, f. 199).

30 Dopis provincijalu od 25. srpnja 1930. (Arhiv Provincije: SP, sv. 86, f. 186).

31 Arhiv Provincije: SP, sv. 86, f. 165.

32 Provincijalov dopis generalu od 21. lipnja 1930. (Arhiv Provincije: SP, sv. 83, f. 290) i generalov pozitivni odgovor (Arhiv Provincije: SP, sv. 84, ff. 4-5).

mu se ostvari ta želja. Nije samo jasno je li u Francusku putovao izravno iz Beča, ili se pak vratio u Hercegovinu, pa onda putovao u Francusku. Svakako, po povratku u Hercegovinu krajem ljeta, preuzeo je dužnosti profesora i prefekta đaka na Širokom Brijegu.

Neke je rigoroze fra Bono polagao svakako i tijekom 1931. godine, ali o tome nemamo točnih podataka. Svakako, žalio se provincijalu da je preopterećen: “Usljed napornoga rada pisanjem radnje i polaganjem ispita u Beču toliko sam zamoren i slabih živaca, da nijesam sposoban vršiti drugu nijednu dužnost, osim da ostanem isključivo profesor na našoj gimnaziji s onolikim brojem sati, kao u ovoj školskoj godini.” Zbog preopterećenja se, nastavlja, nije uspio pripremiti za zadnji ispit sada o Uskrsu, niti će ga moći predati koncem školske godine, nego tek početkom listopada.³³ Zadnji rigoroz, iz dogmatike, fra Bono je položio tek početkom ožujka 1932. O tome je javio provincijalu 4. ožujka: “Jučer sam imao zadnji rigoroz iz dogmatike. Hvala Bogu, prošao sam vrlo dobro na ispitu. U subotu na 5. 3. bit će promocija i isti dan poslije podne idem put Zagreba. Eto me kući ako ne zaspne snijeg put preko Like i preko Bosne.”³⁴ Tako je fra Bono završio svoj doktorat: od tada do smrti djelovat će i živjeti isključivo u Hercegovini.

Zalaganjem fra Ivana Penavića uspjeli smo dobiti preslik njegove doktorske disertacije pod naslovom: *Die Taufe für die Toten in 1 Kor. 15,29. Zur Geschichte der Erklärung dieser Stelle*. Pisana je rukopisom, na njemačkom jeziku i ima 151 stranicu. Primljena je na Sveučilište 20. listopada 1929., ali je fra Bono proglašen doktorom teologije tek dvije i pol godine kasnije, kad je položio sve predviđene rigoroze.³⁵ Arhiv Bečkoga sveučilišta čuva dokumente o fra Boninu završenom teološkom studiju u Ljubljani. Profesor kod kojega je radio doktorsku disertaciju bio msgr. dr. Theodor Innitzer.³⁶

Profesor na Širokom Brijegu

Kako je već rečeno, fra Bono je na Širokom Brijegu počeo predavati vjeronauk i strane jezike od školske godine 1930./31. Uz to je bio i prefekt vanjskih đaka, kon-

33 Dopis provincijalu od 16. travnja 1931. (Arhiv Provincije: SP, sv. 90, f. 194).

34 Arhiv Provincije: SP, sv. 98, f. 60.

35 Sveučilište u Beču: doktorska radnja fra Bone Jelavića. U prijevodu: *Krštenje za mrtve u 1 Kor 15,29. O povijesti tumačenja ovoga mjesta*.

36 Dokumente prikupio i dostavio fra Ivan Penavić. Theodor Innitzer bio je od 1911. do 1932. profesor Novoga zavjeta Teološkog fakulteta Bečkoga sveučilišta, od 1928. do 1929. i rektor Sveučilišta. Godine 1932. posvećen je za bečkoga nadbiskupa, a 1933. papa ga je imenovao kardinalom. Preminuo je krajem 1955. godine (https://en.wikipedia.org/wiki/Theodor_Innitzer).

viktoraca. K tome, ponekad je vodio i duhovne vježbe. Tako je provincijal 31. prosinca 1930. odobrio duhovne vježbe za đake na Širokom Brijegu. Voditelj će biti: za sjemenište fra Bono Jelavić, a za vanjske đake fra Rade Vukšić.³⁷ Fra Bono je duhovne vježbe vodio i drugima, primjerice svećenicima širokobriješkog dekanata.³⁸

Već je rečeno kako je fra Bono još u travnju 1931. tražio da ga se razriješi službe prefekta, ali mu toj molbi nije udovoljeno. Opet je fra Bono, nekoliko godina kasnije, u travnju 1936. molio da ga se razriješi službe upravitelja konvikta.³⁹ No, niti provincijal fra Mate Čturić nije udovoljio toj njegovoj molbi.⁴⁰ Molbu je ponovio sljedeće godine. Moli premještaj iz konvikta zbog zdravstvenih razloga. Rado bi se vratio (samo) profesorskom životu.⁴¹ I tada mu je, međutim, molba odbijena.⁴² Fra Bono je molbu da ga se zbog zdravstvenih razloga razriješi službe upravitelja konvikta vanjskih đaka ponovio još dva puta, 20. svibnja 1937.⁴³ i 15. travnja 1938.,⁴⁴ nakon čega se uprava Provincije konačno "smilovala" i razriješila ga te službe. Provincijal fra Mate Čturić poslao mu je dopis u kojem stoji da ga "nakon višekratnih molbi" uprava razrješava dužnosti upravitelja konvikta, pa će ubuduće biti samo profesor. Daje mu se priznanje za višegodišnji uspješni rad kao upravitelja konvikta, "koji ste vodili na opće zadovoljstvo". Može se premjestiti iz konvikta u samostan.⁴⁵ Pa ipak fra Bono nije dugo ostao "samo" profesor na Širokom Brijegu, nego je već sljedeće godine (1939.) imenovan župnikom u Međugorju. Više se na Brijeg neće vratiti!

Kao upravitelj konvikta fra Bono se brinuo i za ekonomski napredak, te ustanove. Tako piše provincijalu 29. listopada 1934. da je konačno uspio nagovoriti Marka Kraljevića da se s njega prenese kupljena zemlja ispred konvikta na konvikt ili na Provinciju. Uskoro će zbog toga ići s njim u gruntovnicu. Piše i o sestarskoj posluži u konviktu i moli neka sestarska uprava ne šalje nikoga bez prethodnog dogovora s franjevačkom upravom.⁴⁶ Bio je povezan i s izgradnjom franjevačke hidrocentrale na rijeci Lištici. Tako piše provincijalu 7. srpnja 1935. da je prema provincijalovoj odredbi dao Poštanskoj štedionici u Zagrebu da s čekovnog računa konvikta prenese na Provinciju 60.000 dinara za izgradnju hidrocentrale na Širokom Brijegu.⁴⁷

37 Arhiv Provincije: SP, sv. 85, f. 327.

38 Provincijalov dopis kojim ga imenuje voditeljem duhovnih vježbi od 2. srpnja 1937. (Arhiv Provincije: SP, sv. 119; dokument nedostaje, ali se spomen na nj čuva u Urudžbenom zapisniku).

39 Fra Bonin dopis od 14. travnja 1936. (Arhiv Provincije: SP, sv. 114, 418).

40 Provincijalov dopis od 26. travnja 1936. (Arhiv Provincije: SP, sv. 115, f. 13).

41 Dopis provincijalu od 29. travnja 1937. (Arhiv Provincije: SP, sv. 119, f. 107).

42 Provincijalov dopis od 18. svibnja 1935. (Arhiv Provincije: SP, sv. 119, f. 184).

43 Arhiv Provincije: SP, sv. 119, f. 207.

44 Arhiv Provincije: SP, sv. 123, f. 350.

45 Provincijalov dopis od 4. srpnja 1938. (Arhiv Provincije: SP, sv. 124, f. 257).

46 Arhiv Provincije: SP, sv. 106, f. 128.

47 Arhiv Provincije: SP, sv. 108, f. 401.

Fra Bono je u gimnaziji predavao vjeronauk, latinski i njemački jezik. Bio je vrstan tumač latinskog jezika. Konvikt je za njegove uprave bio uzorna ustanova, a on se pokazao kao čovjek velikih organizacijskih sposobnosti i autoriteta među đacima. “Fra Bono Jelavić raspolagao je velikim prirodnim autoritetom, što je posebno došlo do izražaja dok je upravljao konviktom vanjskih đaka, koji je u njegovo vrijeme bio uzorna odgojna ustanova kršćanskoga nadahnuća. Kada bi u doba večere ušao u trpezariju da pred đacima dade svoj osvrt na protekli dan i priopći vijesti koje je smatrao važnima, nastala bi grobna tišina i napeta pozornost. Svaka je njegova prosudba bila obrazložena i uvjerljiva i sve što je rekao uzimali smo k srcu. (...). Kada je fra Bono otišao za župnika u Međugorje, njegov je nasljednik u upravljanju konviktom bio na sto muka. Unatoč revnosti, nije nikako mogao reproducirati fra Bonin prirodni autoritet i organizacijsku darovitost. (...). Privremeno je bilo došlo do neke opće mlitavosti” (Svevlad Slamnig).⁴⁸

O fra Boni je ovako rekao bivši učenik širokobriješke gimnazije Nikša Pavlović, rodom inače iz Rijeke Dubrovačke: “Sada da nešto kažem o mučenicima, posebno o fra Boni Jelaviću koji mi se najviše usjekao u pamet. Kad sam prvi put došao tu, na Široki Brijeg, s tatom i sestrom i kad sam ušao u njegovu kancelariju, tamo je bio i fra Vilim Primorac, tada mi je izgledalo da imam posla s jednim čovjekom iz grada, s jednim gospodinom. On meni nije izgledao kao, izvinite, ovi drugi fratri, koji su mi malo izgledali kao tu, iz tog krša. To je bio gospodin u pravom smislu riječi. Već prvi taj susret s njime, nekako, meni je ulio strahopoštovanje.”⁴⁹

Župnik u Međugorju i Vitini

Fra Bono je 1939. godine imenovan župnikom u Međugorju, a nakon godinu dana u Vitini. Iz međugorskog razdoblja sačuvan je njegov dopis u kojem moli upravu Provincije i preporučuje za internat neke svoje župljane, djecu Tomu Dragičevića Antina, Blagu Buntića Matina, Franju Dragičevića Markova i Nikolu Baraća Martinova.⁵⁰ Za vrijeme svoga župnikovanja u Međugorju fra Bono je krstio 49 djece, te obavio 16 vjenčanja.⁵¹ U župni ljetopis za čitavu godinu nije upisao niti jedno slovo (što je veoma čudno, jer je bio iznimno školovan, dapače doktor teologije!), ali je njegov nasljednik fra Serafin Vištica zabilježio kako se sukob između zavađenih sela te župe (Međugorja i Bijakovića) nastavio i za vrijeme fra Bonina župnikovanja, te kako su on i njegov pomoćnik fra Bosiljko Vukojević slavili svake

48 J. TOMAŠEVIĆ - KOŠKA, *Istina o ubijenoj gimnaziji*, str. 153-154.

49 *Svjedočanstva o ubijenoj gimnaziji* (prir. Jozo Zovko i Ivica Šarac), Mostar, 2024., str. 288.

50 Fra Bonin dopis od 24. lipnja 1939. (Arhiv Provincije: SP, sv. 127, f. 91).

51 Arhiv župe Međugorje: Matica krštenih, sv. III (1930.-1947.); Matica vjenčanih, sv. II (1913.-1946.).

nedjelje dvije pučke mise, kako ne bi došlo do svađe ili tučnjave među zavađenim selima. “Napominjemo, da su obojica oo. Bono i Bosiljko svim silama nastojali, da dođe do mira među zavađenom župom, ali se nažalost nije uspjelo. - Isto tako zapamćenja je vrijedno, da su bili spremni za pastorizaciju u podne i ponoći; da su dobro izpoviedali i propoviedali. Razumljivo, da se je teško uvijati među zavađenim župljanima a da se ne zamjeri. Čuvali su red i disciplinu u župi. Sviet ih je volio i poštivao.”⁵²

U Vitinu je došao u proljeće 1940. i ostao tu do 1944., kada je pobjegao pred partizanima, s nekim prekidima kada je izbivao zbog bolesti i liječenja. Već su se u srpnju 1940. održale duhovne vježbe u župnoj kući u Vitini, koja je bila dosta prostrana, za okolne svećenike. O tome je fra Bono izvijestio provincijala.⁵³ Isto se ponovilo i dvije godine poslije, u ratnim vremenima. Fra Bono je prije toga pisao provincijalu govoreći o nekim poteškoćama glede održavanja tih vježbi, osobito vezano za nedostatak namirnica i prehranu brojnih svećenika koji na njih dolaze. Provincijal mu je odgovorio neka se dogovori s okolnim svećenicima da unaprijed pošalju svoje priloge u naravi, kako bi ipak svi mogli obaviti duhovne vježbe. Ako je potrebno, mogu se i skratiti na četiri dana umjesto uobičajenih tjedan dana.⁵⁴

Fra Bono je često pobolijevao i često je pisao o svome slabom zdravlju. U kolovozu i rujnu 1942. bio je na oporavku u Krapinskim toplicama. O tome je pisao provincijalu. Imao je zbog ratnih okolnosti problema oko prijevoza. U toplicama je bio od 21. kolovoza do 16. rujna. Vratio se iz Krapine u Zagreb, kad su ga naglo spopali neopisivi bolovi u želucu. Otkriven mu je “veliki čir”. Zadržali su ga u bolnici radi oporavka. Već dulje je vrijeme osjećao te bolove, ali ne tako jake. “Sad sam dolijao i moram se predati sudbini”, piše. Imat će operaciju, a ni on ni liječnici ne znaju ishoda: “Ako bude rak, zna se šta me čeka, a ako obični čir, ne zna se hoće li operacija uspjati radi visokih godina.” Moli da mu se zamijeni molitva brevijara nečim drugim dok je u bolnici. Neka se plati jedna misa iz Gospine milostinje na njegovu odluku. Piše i o materijalnim troškovima liječenja.⁵⁵ Sljedeće godine, gotovo u isto vrijeme, fra Bono je opet na liječenju, ovaj put u Sarajevu. Provincijal mu je 30. kolovoza 1943. dao dopuštenje da može poći na liječenje u Sarajevo, a ako bude potrebno i u Zagreb.⁵⁶ U rujnu je bio u bolnici u Sarajevu. Provincijal fra Leo Petrović molio je fra Vitomira Jeličića u Sarajevu da ode u bolnicu i vidi je li operiran fra Bono Jelavić, te mu bude pri ruci, ako mu nešto treba.⁵⁷ Kako

52 Crkveni ljetopis za župu u Megjugorju 1907. (-1981.), str. 113.

53 Fra Bonin dopis od 13. srpnja 1940. (Arhiv Provincije: SP, sv. 130, f. 411).

54 Fra Bonin dopis od 29. lipnja 1942. i provincijalov odgovor od 2. srpnja (Arhiv Provincije: SP, sv. 136, f. 209).

55 Dopis provincijalu od 20. rujna 1942. (Arhiv Provincije: SP, sv. 141, f. 95).

56 Arhiv Provincije: SP, sv. 140, f. 371.

57 Dopis fra V. Jeličiću od 13. rujna 1943. (Arhiv Provincije: SP, sv. 141, f. 55).

je fra Bono već čitav mjesec izbivao iz župe, provincijal je tražio od Biskupskog ordinarijata u Mostaru ovlast da njegov pomoćnik fra Janko Bubalo može vršiti župničku službu dok je župnik odsutan. Ordinarijat je već sutradan podijelio zatražene ovlasti.⁵⁸ Fra Branko Marijić premjestio se iz Banja Luke u Sarajevo, te 19. rujna se javio provincijalu da je u Sarajevu fra Bono Jelavić operiran po drugi put. Provincijal je malo kasnije tražio, među ostalim, i iscrpnije obavijesti o fra Boninoj bolesti i operacijama.⁵⁹ Nemamo točnog podatka kad se vratio iz bolnice, ali po svemu sudeći u Sarajevu je ostao više od dva mjeseca. Naime, u matičnim knjigama župe Vitina njegovo se ime - nakon što je početkom rujna 1943. otišao na liječenje - prvi put pojavljuje tek 21. studenog 1943. Toga je dana, naime, krstio Veselku Paradžik, kćer Jurinu.⁶⁰ U druge dvije matice spominje se tek nakon toga datuma.

Početkom prosinca 1943. godine provincijal je pisao fra Boni u Vitinu da dadne putni trošak fra Ciprijanu Brkiću da se može iz Vitine premjestiti u Drinovce. Starom fra Cipri (r. 1868.) nije se ostajalo u Vitini jer je bila puna vojske.⁶¹ Fra Bonin kapelan bio je već spomenuti fra Janko Bubalo, koji je dugo godina nakon toga ispisao svoju knjigu sjećanja na te strašne dane.⁶² S njima je živio i starac fra Vice Skoko (1883.-1964.). Provincijal je fra Boni u Vitinu slao i neke druge bogoslove, jer u Mostaru više nije bilo moguće držati nastavu, a neki su u tim kaotičnim danima i sami dolazili u Vitinu. Tako je provincijal pisao fra Boni 11. rujna 1944. da mu šalje bogoslova fra Antu Majića,⁶³ a 14. listopada pitao je ima li kod njega netko od bogoslova, i ako ima, neka se jave provincijalu.⁶⁴

Fra Janko Bubalo piše da je fra Bono bio teško bolestan, te kako je zbog kamenaca u bubrežima svakoga dana sve više slabio. Početkom 1944. bio je opet u bolnici: prebačen je vojničkim autom iz Vitine u Mostar, gdje je odmah operiran, "ali fra Bono se više nikada ni svoje nove slabosti nije oslobodio. Rana se, uz povišenu temperaturu, stalno gnojila, pa ju je kao takvu i u grob sa sobom odnio. Tako da se tek na 'Križnom putu', koncem svibnja četrdeset i pete negdje kod Siska, gurnut u jarak, konačno i zauvijek s njome smirio..."⁶⁵ Nakon operacije fra Bono je stalno

58 Provincijalov dopis od 26. rujna i biskupov odgovor od 27. rujna 1943. (Arhiv Provincije: SP, sv. 141, f. 94-95). Fra Janko je u Vitinu za kapelana došao 14. srpnja 1943. (Janko BUBALO, *Apokaliptični dani. U sjeni zablude*, Zagreb, 1992., str. 74, 95).

59 Marijićev dopis od 19. rujna i provincijalov odgovor od 27. rujna 1943. (Arhiv Provincije: SP, sv. 141, f. 99-101).

60 Župni ured Vitina: Matica krštenih, sv. IV, str. 3, br. 61.

61 Provincijalov dopis od 7. prosinca 1943. (Arhiv Provincije: SP, sv. 141, f. 326). Fra Ciprijan je preminuo u Drinovcima 28. srpnja 1945. kao jedan od rijetkih franjevaca u Hercegovini koji je 1945. umro prirodnom smrću; ostali su bili pobijeni od partizanske vojske.

62 Janko BUBALO, *Apokaliptični dani. U sjeni zablude*, Zagreb, 1992.

63 Arhiv Provincije: SP, sv. 144, f. 345.

64 Arhiv Provincije: SP, sv. 144, f. 485 (dopis poslije premješten: SP, sv. 148, f. 136).

65 J. BUBALO, *Apokaliptični dani*, str. 102-103.

ležao u krevetu. A partizani koji su se povremeno iz Zabiokovlja spuštali prema Veljacima, pa i Vitini, planirali su, kad za to dođe zgodan čas, fratre jednostavno "likvidirati". Tako je i vitinski učitelj Ivo Gojić, u kojega je fra Bono imao neograničeno povjerenje, a bio je zapravo partizanski provokator, nakon što je pobjegao iz Vitine, partizanima poslao fra Boni pismo "u kojemu mu, nakon barem stotinjak zajedničkih ručaka i večera za fra Boninim stolom, piše da će ga, kad ga uhvate, ne samo ubiti nego da će ga živa peći na ražnju kako mu 'zahvalni ućo' poručuje".⁶⁶ "Tako se onda, u toj sveopćoj pometnji, primakao i sudbonosni kraj toga tmurnoga listopada. Nijemci se povlače i ginu na svim frontama, a slično i hrvatska vojska. Tako je Vitina 27. listopada (1944., op. R. J.) ostala, uglavnom, bez ijednoga vojnika. Partizani su se već 'hrabro' spustili do Veljaka. Toga dana napustili smo naš dom i ja i fra Bono. Po njegovu mišljenju trebalo se povući ispred prvoga naleta partizana, a onda se poslije s vojskom ponovno u Vitinu vratiti."⁶⁷ U kući su ostali bolesnik i starac fra Vice Skoko, fra Jankova bratana Šima i jedna djevojčica iz susjedstva. Fra Bonu su nekako ugnurali u jedna vojnička kola, a fra Janko se pješke uputio prema Ljubuškom. Tu su se oprostili i razišli, "da se više nikada na zemlji ne susretnemo..."⁶⁸ Fra Bono je otišao dalje iz Ljubuškoga, a fra Janko se sutradan vratio u Vitinu. Tri-četiri dana nakon toga k njemu je došao i svećenik-bogoslov fra Stanko Vasilj (1920.-1993.), koji je s fra Jankom proživio teške dane u ljubuškom zatvoru.

Za vrijeme svoga župnikovanja u Vitini fra Bono je krstio 311 djece.⁶⁹

Smrt

Prema zabilješci u Arhivu Provincije fra Bono Jelavić ubijen je oko 11. svibnja 1945. negdje kod Velike Gorice.⁷⁰ Fra Janko Bubalo zapisao je da je fra Bono "koncem svibnja četrdeset i pete negdje kod Siska gurnut u jarak",⁷¹ dakle ubijen. O tome, dakle, nikakva pouzdana podatka. Svakako, ubili su ga partizani u svibnju 1945. negdje na području između Velike Gorice i Siska. Za grob mu se ne zna. Među pisanim svjedočanstvima nema i nekoga koje bi govorilo da je netko od svjedoka toga ubojstva nešto o tome i zabilježio ili pak nekome o tome nešto ispričao. Ne treba ni napominjati da je ubijen bez ikakva suđenja! Zanimljivo je možda napomenuti kakve su laži širili komunistički aktivisti, koji su na taj način dakako

66 J. BUBALO, *Apokaliptični dani*, str. 106-107.

67 J. BUBALO, *Apokaliptični dani*, str. 107.

68 J. BUBALO, *Apokaliptični dani*, str. 108.

69 Župni ured Vitina: Matica krštenih, sv. III (1924.-1943.) i sv. IV (1943.-1946.).

70 Arhiv Provincije: osobni karton.

71 J. BUBALO, *Apokaliptični dani*, str. 103.

htjeli opravdati njegovo ubojstvo. Fra Janko Bubalo zabilježio je tako priču Franje Gadže, rodom iz Grabovnika. Taj Franjo “bio je glup i nepismen. A bio je lažac kakvih sam malo u životu sretao. Samo jedna stvarčica: on je toliko puta (nikada javno), mene samoga, u četiri oka, uvjeravao kako je pok. fra Bono bio zločinac; da je on bio stalno u svom habitu i da je preko njega bio opasan najmodernijim pištoljem i dvjema bombama na opasaču. Ja sam ga toliko puta, bez straha, u tu (samo njegovu) laž razuvjeravao, ali...”⁷² Možemo samo zamisliti bolesnoga fra Bonu, koji se, ako nije u bolesničkom krevetu, jedva vuče uz pomoć štapa, kako oko pasa nosi bombe i najmoderniji pištolj!?

Nisam uspio pronaći ni bilo kakav podatak o razdoblju između fra Bonina odlaska iz Vitine (kraj listopada 1944.) i njegove smrti (svibanj 1945.). Možemo samo pretpostaviti da se povlačio sa stotinama tisuća drugih prema Austriji, da je bio vraćen natrag i da su ga partizani ubili na nekome od bezbrojnih “marševa smrti” na području oko Siska ili Velike Gorice.

Preživjeli fratri su bili sigurni u fra Boninu smrt, te su (u Mostaru) za njega slavili svete mise za pokojne fratre; služene su 2. rujna 1945.⁷³

O fra Boni je pisao i Viktor Novak u svojoj zlobnoj knjizi *Magnum crimen*, koja je zapravo za cilj imala ocrniti svećenike i opravdati užasne zločine koje su komunisti partizani nad njima počinili. Novak piše kako će “narod u Hercegovini po zlu dugo pamtili ustaške i njemačke suradnike: fra Bonu Jelavića, fra N[ikolu] Ivankovića, fra J[ulijana] Kožula, fra Maksu Jurčića, fra S[lobodana] Lončara, fra Serafina Višticu, fra Ćirila Ivankovića, fra T[ugomira] Soldu, fra Martina Soptu, fra Otona Knezovića, fra Radu Glavaša, fra Miroljuba Skoku” i neke druge, koji, usput, uopće nisu bili hercegovački, nego dalmatinski franjevci.⁷⁴ Spomenuti fra Tugomir Soldo, koji je imao sreću i pobjegao pred partizanima, ovako je o fra Boninoj “krivici” pisao u svome dopisu dr. Krunoslavu Draganoviću:

Novak spominje i O. Dr. Bonu Jelavića, ali mu ne nabraja nikakvih zlodjela. O. Bono je bio vrlo trijezan i umjeren čovjek. Bio je iskreno odan NDH prije rata i za vrijeme rata. Ustaša sigurno nije bio, ali je sa ustašama dobro stao. Kod njega [u Vitini] nije bilo nikakvih nereda.

O. Jelavić sudjelovao je oko organiziranja i preuzimanja vlasti 1941. u Vitini, ali jer tamo nema ni Srba ni Jugoslavena, nije bilo nikakvih poteškoća ili nereda. Čitavo vrijeme bio je iskreno odan NDH, ali u sitnu dnevnu politiku nije silazio. Glasnije je govorio protiv dalmatinskih partizana i dalmatinski partizani uzeli su ga na oko i pri padu Hercegovine u jesen 1944.

72 J. BUBALO, *Apokaliptični dani*, str. 123.

73 Mise za pokojne fratre 1942.-1955. (Arhiv Provincije: Izmješteni arhiv, soba br. 418, sv. C-100), str. 115.

74 VIKTOR NOVAK, *Magnum crimen*, str. 679.

g. povukao se je u Mostar, a odatle u Sarajevo, gdje je postao vojni svećenik XI. ustaškoga zdruge u Visokome, a nastradao je u logoru kod Siska nakon povratka iz Slovenije.

Fra Bono je bio uzoran svećenik i vrlo trijezan čovjek i pun humanosti. Nema dvojbe da se Bono ni riječju nije ogriješio o pravdu i ljubav prema bližnjemu, a kamoli djelom. Uostalom, u njegovu kraju nije bilo ni Srba, ni Jugoslavena, ni partizana, pa da je i htio, nije mogao.

Ovdje treba napomenuti da su se pri okupaciji Hercegovine do linije Široki Brijeg - Mostar - Nevesinje u jesen 1944. g. povukli pred partizanima samo tri franjevca: O. Jelavić iz Vitine, O. Branko Šušak iz Krehina Graca i O. Tugomir Soldo, kateheta iz Čapljinje. Svi ostali svećenici ostali su na svojim mjestima. Kasnije su se provukli kroz partizanske redove još: O. Vinko Dragičević, mladomisnik O. S[vetislav] Markotić; kapelan iz Gorice O. Marije Karamatić i pri koncu O. Lujo Milićević, mladomisnik.⁷⁵

Ova izjava slaže se u potpunosti s onim što je o fra Boni napisao fra Janko Bubalo: volio je hrvatsku državu, ali nikome nije načinio nikakva zla. Štoviše, hranio je za svojim stolom vitinskog učitelja, a zapravo partizanskog špijuna, koji mu je, kad je prebjegao partizanima u Biokovo, poručio da će ga, kad ga uhvate, živa peći na ražnju!

Dr. fra Robert Jolić

75 Tugomir SOLDI, "Držanje katoličkog svećenstva u Hercegovini za vrijeme Drugoga svjetskog rata" [spis dovršen 27. XII. 1951.], prir. I. Šarac, *Hercegovina franciscana*, br. 7, Mostar, 2011., str. 411-412.

KRVLJU OPEČAĆENI ZA NEBO

Životopisi šezdeset šestorice hercegovačkih franjevaca
ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraću

Priredio:
dr. fra Robert Jolić

Mostar, 2025.